

62

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI**

"TASDIQLAYMAN"

G.Sh.Rixsiyeva

2020 yil "28" 08

"KELISHILDI"

Oliy va o'rta maxsus
ta'lim vazirligi

2020 yil "28" 08

Ro'yxatga olindi: № BD-5220100

2020 yil "28" 08

**TARIXIY INFORMATIKA
FAN DASTURI**

Bilim sohasi:	100000 – Gumanitar soha
Ta'lim sohasi:	120000 – Gumanitar fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	5120300 - Tarix (Sharq mamlakatlari va mintaqalari bo'yicha)

Toshkent-2020

	23. http://digitalhistory.unl.edu/ 24. https://cdrh.unl.edu/
7.	Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'lim yo'nalishlari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 202 <u>0</u> yil "<u>12</u>" <u>08</u> dagi <u>4</u> - sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 202 <u>0</u> yil "<u>12</u>" <u>08</u> dagi <u>452</u> - sonli buyrug'i bilan ma'qullangan fan dasturlarini tayanch oliy ta'lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan.
8.	Fan / modul uchun ma'sullar: R.Y. Mamajanov - TDSHU, "Matematika va AT" kafedrasi dosenti., texnika fanlari nomzodi. I.M.Shamsiyeva - TDSHU, "Sharq mamlakatlari tarixi va antropologiyasi" kafedrasi dotsenti, tarix fanlari nomzodi.
9.	Taqrizchilar: O.B.Bobomuradov - Toshkent axborot texnologiyalari universiteti kafedra mudiri, texnika fanlari doktori. Z.R.Ishanxadjueva - O'zbekiston Milliy Universiteti professori, tarix fanlari doktori.

Handwritten signature in blue ink.

3. Гарскова И.М. Историческая информатика. Эволюция междисциплинарного направления. СПб., 2018.
4. Шарафитдинов Д.Р. Историческая информатика. Казан. – 2016.

Qo'shimcha adabiyotlar

5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik-har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollariga bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. – T.: O'zbekiston", 2017. – 104 b.
6. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - T.: O'zbekiston", 2016. – 56 b.
7. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustivorligi va inson manfaatlarini ta'minlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. - T.: O'zbekiston", 2017. – 48 b.
8. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanov xalqimiz bilan quramiz. - T.: O'zbekiston", 2017. – 488 b.
9. Шарова Г.В., Романенко М.Г., Топчиев И.Н. Методы исследования и моделирования информационных процессов и технологий: лабораторный практикум. - Ставрополь: СКФУ, 2016. - 241 с.
10. Г.Е.Кедровой Информатика для гуманитариев. Учебник и практикум для академического бакалавриата. Москва. Юрайт. 2016.- 439 стр.
11. Brügger N. and Schroeder R. The Web as history. London., 2017
12. Kee K., Compeau T.J. Seeing the Past with Computers: Experiments with Augmented Reality and Computer Vision for History. Detroit: University of Michigan Press, 2019.
13. Информационные технологии для историков. Учебное пособие к практикум по курсу «Информатика и математика» (Отв.ред.Л.И.Бородкин. М.: МГУ, 2006.
14. Ковалченко И.Д., Бородкин Л.И. Современное метод изучения.

Axborot manbalari

15. www.journalist.uz – jurnalistlar ijodiy uyshmasi sayti.
16. www.natlib.uz – A.Navoiy nomidagi O'zMB.
17. Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.
18. <http://klejo.asu.ru/>
19. <https://archives.history.ac.uk/makinghistory/resources/>
20. <https://quod.lib.umich.edu/j/jahc/>
21. <https://web.archive.org/web/>
22. <https://omeka.org/>

Fan/modul kodi GIT114		O'quv yili 2020-2021	semestr 1-2	ECTS - kreditlar 2-2	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 2-2	
1.	Fanning nomi		Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Tarixiy informatika		60	60	120
2.	I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarni zamonaviy axborot texnologiyalari asoslari bilan tanishtirish, axborot texnologiyalarining imkoniyatlarining turizm sohasidagi mohiyatini tushuntirish, axborotlarni modellashirish, axborot tizimini modellashirish, kompyuterli modellashirish, tarixiy ma'lumotlarni modellashirish va ulardan ish faoliyati jarayonida Internet axborot tarmog'ini amaliy qo'llay olish, tarixiy ma'lumotlar bazasini boshqarish, mantiqiy va abstract fikrlash, matematik taffakkurini shakllantirish va rivojlantirish, o'zining fikr – mulohaza, xulosalarini asosli tarzda bayon etishga o'rgatish hamda axborot texnologiyalarining dasturiy ta'minotlaridan, Internet texnologiyalaridan tarix sohasida foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantirishdan iborat. Fanni vazifasi – nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, talabalarni axborot jarayonlarini modellashirish, kompyuterli modellashirish, axborot tizimlarini modellashirish, tarixiy ma'lumotlarni modellashirish, axborot texnologiyalarini tarixiy ma'lumotlarni qayta ishlash haqida umumiy tushunchalar berish va tarix sohalari uchun zarur raqamli texnologiyalardan mustaqil foydalanishga o'rgatish, tarixiy msalalarini tahlil qilish ko'nikmalariga ega bo'lishini ta'minlashdan iborat. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-modul. "Axborot jarayonlari va tizimlarini modellashirish" 1-mavzu. "Axborot jarayonlari va tizimlarini modellashirish" fanining predmeti va vazifalari. Zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalanishning asosiy yo'nalishlari. Kompyuterning texnik va dasturiy ta'minoti. Kompyuter va mobil qurilmalarning vazifalari. Axborot texnologiyalari komponentlari. Ma'lumotlarga ishlov berish axborot texnologiyasi. Raqamli texnologiyalar va axborotlarni qayta ishlash..				

2-mavzu. Modellashirish. Modellashirish tushunchalari, tizimni modellashirish. Axborot jarayonlarini modellashirish. Axborot tizimining kengaytirilgan modeli. Ob'ektlarni, jarayonlarni, hodisalarni o'rganish uchun og'zaki va ikonik axborot modellarining ahamiyati. Kompyuter modelini yaratish jarayonida rasmiylashtirish usulining roli. Tizimlarni miqdoriy va sifatli baholash usullari, modellashirish va kontseptual modelni ishlab chiqish. Axborot modellashirish - ob'ektlar, hodisalar yoki jarayonlarni ularning axborot modellarida o'rganish. Tarixiy ma'lumotlarni modellashirish. 3-mavzu. Axborot tizimlari. Axborot tizimi tushunchasi. Axborot tizimini yaratish. Axborot tizimlarining turlari. Axborot ta'minoti. Axborot tizimining apparat va dasturiy ta'minotlari. Dasturiy ta'minotning matematik, xuquqiy va tashkiliy taminoti. Kompyuterning asosiy qurilmalari vazifalari va unda ishlash prinsiplari. Axborot, axborot turlari, axborotlarni qayta ishlash. Tarixiy fayllar ustida turli amallar bajarish, fayllarni hotirada joylashuvi, tartiblash, saqlash, defragmentatsiyalash, arxivlash. 4-mavzu. Internet. Internet global kompyuter tarmog'i. Internet xizmat turlari. Tarmoq texnologiyalari va topologiyalari. Kompyuter tarmoqlari va protokollari. Tarmoq drayverlari va ularni vazifalari. Internetda axborotlarni maxsus qidiruv tizimi dasturlari va ularni ishlashi. Milliy axborot qidiruv tizimi. Kompyuter va mobil qurilmalarini internetda ishlashini ta'minlash. Kompyuter tarmoqlarida manzil tushunchasi. Ma'lumotlarni uzatish va qabul qilish. Kompyuter tarmoqlarining apparat va dasturiy ta'minoti. Elektron tarixiy manbalar. Tarixiy manbalarning to'liq matnli turli tillardagi resurslari. Bodlean kutubxonasi. O'rta asrlarga oid raqamlashtirilgan qo'lyozmalar katalogi. 5-mavzu. Multimediyali taqdimotlar yaratish texnologiyasi. Taqdimotlar yaratishning dasturiy vositalari. Multimediali video taqdimotlar yaratish. 3D texnologiyasi. Video taqdimotlarni qayta ishlash. Animatsiyali roliklar yaratish va qayta ishlash. Multimedia texnologiyasi yordamida Tarixiy ma'lumotlarni qayta ishlash. 2-modul. Tarixiy informatika 6-mavzu. Zamonaviy gumanitar fanlarda tizimida tarixiy informatikaning o'rni XX asrning 70-yillarda shaxsiy kompyuterlarning paydo bo'lishi bilan jamiyat va fanni axborotlashtirish va matematiklashtirish. Amerika Qo'shma Shtatlarida yangi iqtisodiy tarix va 60-yillarda kliometricaning paydo bo'lishi. 1960-1970 yillarda SSSRda miqdoriy tarix. "History and Computing» (AHC)" xalqaro assotsiatsiyasining tashkil etilishi. Tarixiy informatikani

ma'lumotlarni to'plash, saqlash, qayta ishlash <i>haqida tasavvur va bilimga ega bo'lishi</i>; - Office paketi bilan ishlashni bilishi va ulardan foydalana olish, ma'lumotni umumlashtirish, tahlil qilish, idrok qilish, maqsad qo'yish va unga erishish yo'llarini tanlash qobiliyatiga ega bo'lish, kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun yuqori motivatsiyaga ega bo'lgan, kelajakdagi kasbining ijtimoiy ahamiyatini anglash, kasbiy va ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun turli xil manbalardan olingan ma'lumotlar bilan ishlash ko'nikmalaridan foydalanish qobiliyati, internet texnologiyalaridan foydalanish <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi</i>; - Dinamik web texnologiyalar asosida uz domenida jurnalistika web xujjatlarini yaratish, joylashtirish, kompyuterda amaliy masalalarni yecha olish va mavjud Internet tarmoqlaridagi dasturlarda ishlay olish hamda tarixiy tadqiqotlarda jahon va milliy tarix, arxeologiya va etnologiya, manbashunoslik, maxsus tarix fanlari, tarixshunoslik va tarixni o'rganish usullari, tarix fanining nazariyasi va metodologiyasi sohasidagi asosiy bilimlardan foydalanish <i>malakasiga ega bo'lishi kerak.</i>
4. VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • SWOT- tahlil; • Mind map • Assessment; • Interfaol keys-stadilar; • amaliy mashg'ulot (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlar qilish; • individual loyihalar tuzish; • raqamlashtirish.
5. VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va amaliy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil fikr yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish (amaliy topshiriqlarni, amaliy mashg'ulot o'qituvchisiga topshirish) yakuniy nazorat bo'yicha test topshirish.
6. Asosiy adabiyotlar 1. B.Wiliams, S. Sawyer Using Information Technology: a practical introductino to computers and communacations McGraw Hill Education (India) Private Limited; 6 edition. 606 pt. 2011. 2. Аюпов Р.Х. Информатика ва ахборот технологиялари. Ўқув қўлланма. Тошкент. ТМИ.2013. - 650 бет.

21. Axborot, axborot turlari, axborotlarni qayta ishlash.
22. Fayllar ustida turli amallar bajarish, fayllarni hotirada joylashuvi, tartiblash, saqlash, defragmentatsiyalash, arxivlash.
23. Internet. Internet global kompyuter tarmog'i. Internet xizmat turlari.
24. Tarmoq texnologiyalari va topologiyalari.
25. Kompyuter tarmoqlari va protokollari. Tarmoq drayverlari va ularni vazifalari.

2-modul. "Tarixiy informatika"

26. Informatika va kompyuter texnologiyalarining paydo bo'lishi va rivojlanishi tarixi.

27. Klassik kompyuter va superkompyuter.
28. Kompyuter savodxonligidan axborot madaniyatiga.
29. Multimedia.
30. Veb-dizayn.
31. Veb-hujjatni yaratish texnologiyasi.
32. Kompyuter tarmoqlarining topologiyasi va arxitekturas.
33. Axborot xavfsizligi tizimlari.
34. Pedagogik jarayonlarni modellashtirish.
35. Elektron darsliklar yaratish texnologiyasi.
36. Server operatsion tizimlari. Tuzilishi va ularning maqsadi.
37. Interfaol taqdimot
38. Raqamli arxivlar va kollektsiyalar
39. Global tarmoqdan kerakli malumotlarni topish usullari.
40. Web texnologiya.
41. Zamonaviy gipermatn texnologiyasi. Gipermatn texnologiyasi asoslari.
42. Web-sahifa yaratish dasturiy vositalari.
43. Web-sahifani Internetda joylashtirish texnologiyasi.
44. web dasturlash texnologiyasini qo'llash asoslari.
45. HTML tili, Web sayt, portal va domen tushunchalari.
46. Dinamik web saytlar tasnifi.

Internetda qurilmalarni tez ishlashini ta'minlovchi dasturlar va ularning vazifalari. Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va multimedia taqdimotlar qilish tavsiya etiladi.

3. **V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)**
 Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:
 - Kompyuterning apparat va dasturiy ta'minotlaridan foydalana olishlari,
 Jurnalistikada audio va video texnologiyalar, interaktiv xizmatlar, hamda Internet axborot xizmatlaridan foydalana olish hamda tarixiy informatikani tarixiy tadqiqotlar va ta'limda fanlararo yo'nalish sifatida, uning tuzilishi va mazmuni, uslubiy va texnologik tarkibiy qismlari; tarixiy manbalardan olingan

miqdoriy tarixdan ajralishi. Zamonaviy tarixshunoslikda tarixiy informatikaning o'rni. Zamonaviy tarix fanida "tarixiy informatika", "kompyuter texnologiyasi", "kompyuter usullari" tushunchalarining o'zaro bog'liqligi.

7-mavzu. Tarixiy tadqiqotlardagi ma'lumotlar bazasi texnologiyalari

Ma'lumotlar bazasi texnologiyalari: sharh. Ma'lumotlar bazalarining turlari: muammoli, manbaga yo'naltirilgan; prosopografik, bibliometrik. Uzoq vaqt ketma-ketlikni o'z ichiga olgan ma'lumotlar bazalarini tahlil qilish muammolari. Ma'lumotlar bazalariga qurilgan tarixiy ma'lumotlarni izlash tizimlari. Ma'lumotlar bazalari tarixiy manba sifatida. Tarixiy tadqiqotlarda ma'lumotlar bazalaridan foydalanish muammolari: maqsadga muvofiqlik, manbalarni tanqidiy o'rganish.

8-mavzu. Tarixiy ma'lumotlarni tahlil qilishda matematik statistika usullari

Amaliy statistik tahlil to'plamlari haqida umumiy ma'lumot. Sifatli xususiyatlarni tahlil qilish usullari: shartli jadvallar, ulanish koeffitsientlari. Deskriptiv statistika usullari (o'rtacha ko'rsatkichlar, o'zgarish o'lchovlari). Statistik jihatdan to'g'ri namunani yaratish. Statistik munosabatlarni tahlil qilish usullari: korrelyatsion tahlil, regressiya tahlili. Turli statistik tahlil usullari: omillar tahlili, klaster tahlili, ko'p o'lchovli masshtab. Tarixiy ma'lumotlarni statistik tahlilining amaliy muammolarini kompyuter echimi.

9-mavzu. Narrativ manbalarni kontent- tahlil qilish usullari

Tarixiy tadqiqotlarda kontent tahlilni qo'llashning shart - sharoitlari. Kontent - tahlil metodining mohiyati. Kontent- tahlil qilishning asosiy bosqichlari. Kontent- tahlil qilishning ob'ektivligi muammosi. Kontent - tahlilning evolyutsiyasi. Kontent - tahlil va matnni o'rganishning an'anaviy usullari. Turli xil tarixiy manbalarni :yilnomalar, yilnomalar, diniy matnlar, davriy nashrlar, shaxsiy kelib chiqish manbalari, ofis hujjatlari o'rganishda kontent- tahlilning xususiyatlari.

10-mavzu. Tarixiy tadqiqotlarda fazoviy ma'lumotlarni tahlil qilish usullari. Geoinformatsion texnologiyalar

Xaritalash tizimlari haqida tushuncha. Geoinformatsion paketlarining turlari. Tarixiy geoinformatika: shakllanish va rivojlanish bosqichlari. Tarixiy informatika va tarixiy geoinformatika o'rtasidagi bog'liqlik. Tarixda, arxeologiyada ma'lumotlarni fazoviy tahlil qilish. Ma'lumotlar bazalari va geografik axborot tizimlarining aloqasi. Geografik axborot tizimlarida ma'lumotlarni fazoviy tahlil qilish usullari.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar
Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1-modul. "Axborot jarayonlari va tizimlarini modellashtirish.

1. Zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalanishning asosiy yo'nalishlari. Raqamli axborotlar. Raqamli axborotlarni qayta ishlash.
2. Modellashtirish. Modellashtirish tushunchalari, tizimni modellashtirish. Axborot jarayonlarini modellashtirish.
3. Axborot tizimining kengaytirilgan modeli. Ob'ektlarni, jarayonlarni, hodisalarni o'rganish uchun og'zaki va ikonik axborot modellarining ahamiyati.
4. Kompyuter modelini yaratish jarayonida rasmiylashtirish usulining roli. Tizimlarni miqdoriy va sifatli baholash usullari, modellashtirish va kontseptual modelni ishlab chiqish.
5. Axborot modellashtirish - ob'ektlar, hodisalar yoki jarayonlarni ularning axborot modellarida o'rganish.
6. Axborot tizimlari. Axborot tizimi tushunchasi. Axborot tizimini yaratish. Axborot tizimlarining turlari.
7. Axborot ta'minoti. Amaliy va tizimli dasturiy ta'minotlar. Kompyuterning texnik va dasturiy ta'minoti. Kompyuterning asosiy qurilmalari vazifalari va unda ishlash prinsiplari.
8. Kompyuter (sistemani) ishlashini nazorat qiluvchi dasturlar. Kerish Doctor (KD). Tizimli dasturiy (Windows 7) ta'minotni (fleshka, DVD disk) yordamida o'rnatish.
9. Internet xizmat turlari. Tarmoq texnologiyalari va topologiyalari. Kompyuter tarmoqlari va protokollari. Tarmoq drayverlari va ularni vazifalari.
10. Multimediyali taqdimotlar yaratish texnologiyasi. Taqdimotlar yaratish dasturiy vositalari.

2-modul. "Tarixiy informatika".

11. Tarixiy informatika: fanlararo yo'nalish evolyutsiyasi
12. Tarixiy tadqiqotlardagi ma'lumotlar bazasi texnologiyalari.
13. Tarixiy ma'lumotlarni tahlil qilishda matematik statistika usullari
14. Narrativ manbalarni kontent- tahlil qilish usullari
15. Tarixiy tadqiqotlarda fazoviy ma'lumotlarni tahlil qilish usullari. Geoinformatsion texnologiyalar.
16. Tarixiy va madaniy meros ob'ektlarini 3D rekonstruktsiya qilish usullari
17. Global Internet tarmog'ida kompyuter manbalarini o'rganish usullari

18. Tarixiy fanlarda sun'iy intellektdan foydalanish istiqbollari

19. Dinamik web saytlar tasnifi. Viki saytlar va uning jurnalist faoliyatidagi ahamiyati. Viki saytlarda ma'lumotlarni to'ldirib borish usul va vositalari.
20. Axborot xavfsizligi masalalari. Internetda axborot xurujlari tasnifi. Internetda xakerlik.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1-modul. "Axborot jarayoni va tizimlarini modellashtirish".

1. Zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalanishning asosiy yo'nalishlari.
2. Kompyuterning texnik va dasturiy ta'minoti.
3. Kompyuter va mobil qurilmalarning vazifalari.
4. Axborot texnologiyalari komponentlari.
5. Ma'lumotlarga ishlov berish axborot texnologiyasi.
6. Boshqaruv axborot texnologiyalari.
7. Modellashtirish. Modellashtirish tushunchalari, tizimni modellashtirish.
8. Axborot jarayonlarini modellashtirish.
9. Axborot tizimining kengaytirilgan modeli.
10. Ob'ektlarni, jarayonlarni, hodisalarni o'rganish uchun og'zaki va ikonik axborot modellarining ahamiyati.
11. Kompyuter modelini yaratish jarayonida rasmiylashtirish usulining roli.
12. Tizimlarni miqdoriy va sifatli baholash usullari, modellashtirish va kontseptual modelni ishlab chiqish.
13. Axborot modellashtirish - ob'ektlar, hodisalar yoki jarayonlarni ularning axborot modellarida o'rganish.
14. Axborot tizimlari. Axborot tizimi tushunchasi.
15. Axborot tizimini yaratish.
16. Axborot tizimlarining turlari.
17. Axborot tizimining apparat va dasturiy ta'minotlari.
18. Kompyuterning texnik va dasturiy ta'minoti.
19. Dasturiy ta'minotning matematik, xuquqiy va tashkiliy taminoti.
20. Kompyuterning asosiy qurilmalari vazifalari va unda ishlash prinsiplari.